

MARIE ČECHOVÁ, *ŘEČ O ŘEČI*, Praha: Akademia, 2012, 311 s.

V uplynulém roce vydala přední česká bohemistika Marie Čechová v renomovaném nakladatelství Academia v Praze svou dosud poslední knihu, kterou nazvala *Řeč o řeči*. Jde o utříděný soubor 42 studií, které odrážejí jednak celoživotní autorčin badatelský zájem o český jazyk a jeho uplatňování v komunikaci, jednak její bohaté pedagogické zkušenosti, které získala zprvu na základních a středních školách a posléze ve výuce budoucích učitelů českého jazyka na Univerzitě Karlově v Praze (1981–1994) a Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem (1994–2012).

Součástí každé studie jsou poznámky k jejímu prvnímu vydání a provedeným úpravám, jakož i aktualizovaný seznam odborné literatury. Jak autorka sama uvádí, většina textů byla ve větší či menší míře upravena, tj. většinou aktualizována, rozšířena (výjimečně zkrácena), doplněna novější odbornou literaturou. Kniha je opatřena anglickým resumé, jmenným rejstříkem autorů a výběrovým rejstříkem věcným.

M. Čechová své odborné texty upořádala v souladu se svou profesní orientací do dvou rozsáhlejších částí po 21 studiích: první část nazvala *Řeč v praxi*, druhou pojmenovala *Osvojování řeči a jazyka*. Každá z těchto částí je dále členěna do dvou tematicky sevřenějších celků: první celek v první části (13 studií) pojednává o různorodých jevech lexikálních, morfologických a syntagmatických, jak se uplatňovaly či uplatňují zejména ve veřejné komunikaci posledních desetiletí. Autorka tyto jevy nahlíží s ohledem na jejich povahu z různých hledisek, např. vzhledem k jejich vývojové dynamice a fungování v komunikátech různých stylů (*K expanzi předložky na v řečové praxi*, *Pohled na českou morfologii z vývojového hlediska na pozadí povídek Jana Nerudy a Vítězslava Háška*, *Jsmo v řeči in?* *Dobové změny názvů na firemních štítech*, *Názvy českých cestovních kanceláří*) a sémantiku (*Je řeč a jazyk totéž? O významu slova slovo*, *Přesnost a přibližnost ve věcném stylu*, *Funkčnost a redundantnost multi-*

verbálních spojení se slovesy zabezpečit a zajistit ve věcném stylu). Jedna studie¹ je věnována češtině jako jazyku cizímu (*O češtině nejen pro Čechy*).

Druhý celek v první části (8 studií), nazvaný *Frazémy v praxi*, je tematicky homogennější, výše zmíněná dominantní hlediska autorka uplatňuje i tady: srov. např. ve studiích nazvaných *Dynamika frazeologie*, *Kulturní frazeologie v současné komunikaci*, *Porozumění kulturním frazémům*, *Frazeologie a mládež*, *Znalost a užívání tradiční frazeologie u mládeže* (s odstupem 20 let) nebo *Prostorové motivy ve frazémech*, *Zrcadlení české historie ve frazeologizovaných obrazech* apod.

Do druhé části své knihy nazvané *Osvojování řeči a jazyka* autorka soustředila pod souborný název prvního celku *Osvojování řeči a jazyka z hlediska žáků a učitelů* studie o vyučování češtině jako o tvůrčím procesu (*Tvořivostí učitelů k tvořivosti žáků*, *Frazeologie a škola*, *Přijímání textu*) realizovaném ve specifické komunikační situaci (*Humor v pedagogické komunikaci*, *Mužská a ženská specifika v pedagogické komunikaci*) a dále studie věnované vybraným teoretickým lingvodidaktickým otázkám, jež můžeme řadit k fundamentálním: *Některé předpoklady osvojování poznatků z českého jazyka* (o probouzení zájmu studentů o učení češtině, o pěstování jejich soustředěné pozornosti, o motivaci, rozvíjení myšlenkových operací, empatii, anticipaci nedostatků atd.), *Analogismus versus anomalismus z hlediska vyučování mateřskému jazyku* (Autorka vidí řešení „v úsilí o vyváženost, o systematickou komunikační výchovu opřenou o vědomé osvojování jazykového systému, jehož základy má žákovi poskytnout základní škola a prohloubit, rozšířit škola střední.“ s. 196) a studii *Potřeba jazykovědné terminologie? Důvody pro a proti*, v níž Čechová vyjadřuje své názory na problém, který podle ní nebyl dosud vyřešen, i když před více než 15 lety byl vypracován ve spolupráci Jazykovědného sdružení Akademie věd, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a pod vedením pracovníků katedry českého jazyka Pedagogické fakulty UK v Praze glosář lingvistických termínů podle jednotlivých stupňů škol (1. stupeň, 2. stupeň základní školy; střední škola).

Autorčin zájem o výuku cizinců na českých školách, jež spadá do 90. let minulého století, se odráží ve dvou studiích²: *Jak rozumějí slyšenému a čtenému textu imigranti, cizinci a Češi? Paradoxně: od jazyka cizího k mateřštině?*

¹ Tato tematika je mnohem více rozpracována v druhé části knihy, věnované lingvodidaktickým aspektům.

² Viz výše studii *O češtině nejen pro Čechy*, která uzavírá první tematický celek v první části knihy.

(*Syntéza výkladů předchozích výzkumů*). V posledních dvou studiích tohoto celku jsou pojednány vybrané aspekty učitelské profese: *Učitelské bariéry ve vzdělávání žáků a příprava a další vzdělávání učitelů Stav (a výhledy?) vzdělávání učitelů češtiny*.

Na závěr své knihy *Řeč o řeči* zařadila autorka celek s názvem *Medailony bohemistů – učitelů učitelů*. V nich vzpomíná na ty jazykovědné bohemisty, jež byli zároveň i učiteli několika generací češtinářů působících na českých středních a vysokých školách a kteří byli jejími učiteli, popř. dlouholetými spolupracovníky a jež ji nejen profesně (tj. bohemisticky, pedagogicky a lingvodidakticky), ale také lidsky velmi silně ovlivnili: *S úctou panu profesorovi Aloisu Jedličkovi, Moje setkávání s Milošem Dokulilem, Osobní zamýšlení nad životem a dílem Karla Hausenblase, Více než sto let od narození Jaroslava Jelínka, zakladatele teorie vyučování českému jazyku, Učitelská legenda Vlastimil Styblík, Olympiáda v českém jazyce a Karel Oliva*.

Poslední dva texty jsou věnovány učitelům – bohemistům, kteří působili nebo působí na Pedagogické fakultě UJEP v Ústí nad Labem (*Ohlédnutí za severočeskou jazykovědnou bohemistikou*), a učitelům – bohemistům, jež jsou spjati s Pedagogickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni (*Čím přispěli Plzeňští rozvoji teorie vyučování češtině?*).

Autorčiny odborné bohemistické výklady a úvahy jsou vždy založeny na bohatém jazykovém materiálu, důkladné analýze, přinášejí řadu podnětů bystré pozorovatelky, ale také pamětnice, která s vědoucím nadhledem sleduje český jazyk a jeho užívání v rozmanitých komunikačních situacích a upřímně přiznává, že jeden z požadavků zakladatelů české jazykové kultury a kultury řeči, tj. péče o jazyk, jeho pěstění a zároveň péče o kvalitu vyjadřování, by měl být v současné jazykovědné bohemistice více akcentován.

Knihy M. Čechové je napsána srozumitelným jazykem, což dnes dokážou ocenit zejména vysokoškolští studenti bohemistiky, ale také poučenější laici, kteří se o svůj rodný jazyk zajímají. Sama autorka říká, že tento způsob vyjadřování je odrazem právě toho, že celý život byla především učitelkou češtiny. A my dodáváme, že velmi přemýšlivou, pracovitou, odborně fundovanou, vyhledávanou a úspěšnou.

LUDMILA ZIMOVÁ